

Uredniški uvodnik

Tokratna posebna številka Monitor ISH je nastala v sklopu projekta *Svoboda mnenja in izražanja skozi naracije izrednega stanja: antropološka študija slovenske (anti)demokratske zavesti v času epidemije covid-19*, ki se izvaja na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper in raziskuje učinek izrednih razmer na prakse mirnega zbiranja in izražanja mnenja v Sloveniji. Zbrani prispevki širše pristopajo k tematiki in presegajo Slovenski kontekst – poleg Slovenije obravnavajo primere družbene mobilizacije v Burmi, desni populizem na Finskem, nevladni sektor Rusije v izrednih razmerah covida-19 in tudi teoretske koncepte, kot sta kritična teorija Frankfurtske šole in teorija iger, ki se dotikata vprašanja izrednih razmer v času covida-19.

Pričujoči članki potrjujejo, da raziskovanje izrednih razmer ostaja aktualno in pomembno, zlasti zaradi dejstva, da se družba nenehno srečuje z izrednimi razmerami, ki nastanejo kot posledica različnih situacij, kot so naravne katastrofe, vojne, teroristični napadi, gospodarske in finančne krize ter podobno. Številni znanstveniki in strokovnjaki, med njimi denimo Michael E. Mann (2012), James Hansen (2010), Lucy H. McHugh in drugi (2021), trdijo, da bodo izredne razmere v prihodnosti še pogostejše in intenzivnejše, kar še dodatno potrjuje pomen pravnih, antropoloških, socioloških in politoloških raziskav na tem področju.

Dejstvo je, da izredne razmere – kot odstopanje od sicer veljavnih pravil delovanja – spreminjajo meje možnega in sprejemljivega. Izredne razmere so pogosto dolete v kontekstu groženj preživetja nekega naroda, javnem redu in varnosti. Da bi se zoperstavile takšnim grožnjam, se državni voditelji zatekajo k ukrepom (namenoma in nenamenoma), ki v imenu »varovanja reda« vključujejo

začasno prekinitev pravnih jamstev in demokratičnih norm. Ena izmed prvih izpričanih pravnih praks, podobna današnjim izrednim razmeram, je rimska *Senatus consultum ultimum*; gre za ukrep senata, ki je dajal konzulom izredna pooblastila za ohranjanje reda in varnosti, običajno v času političnih nemirov ali groženj notranje varnosti (Mitchell 1971, 47). Danes so določila o izrednih razmerah zapisana v ustavah ali različnih nacionalnih zakonih in se razlikujejo glede na nacionalno specifičnost in kontekst posamezne države.

Tovrstni zakoni imajo lahko v primeru aktivacije dolgoročne posledice za demokracijo in družbo – v času krize so tisti, ki imajo oblast, navadno soočeni z nalogo centralizacije oblasti in opuščanja demokratičnih mehanizmov odločanja, ob dejstvu, da kriza zahteva hitre odločitve in prevzemanje odgovornosti (Arendt 1979, 243–244). Ko je enkrat vzpostavljena nova struktura centralizirane moči, oblasti, odločanja in nadzora, obstaja tendenca, da se ta struktura ohrani in utrdi ter postane stalna in trajna (Fromm 1941, 167–188). V takih okoliščinah ni mogoče prezreti, da so politične institucije, ki vzdržujejo obstoječe sisteme demokracije, oslABLJENE »od zgoraj navzdol«, kar se kaže tudi v tem, da so temeljne demokratične vrednote, kot so delitev oblasti, načela pravne države, svoboda izražanja mnenja in pluralnosti ogrožene. Izredne razmere pogosto sprožijo nestrinjanje prebivalcev z nekaterimi vladnimi odločitvami, kot so omejitveni ukrepi, ki lahko vplivajo na vsakdanje življenje prebivalcev, omejitve pravic zaradi zaščite zdravja ali varnosti in tako naprej. Svoja nestrinjanja prebivalstvo izraža na različne načine, tako prek objavljanja komentarjev in mnenj na družbenih omrežjih, podpisovanja peticij, pisanja javnih pisem, kot tudi z udeleževanjem znotraj protestniških gibanj na ulicah. Javno izražanje mnenja je še toliko bolj pomembno, saj omogoča pluralnost stališč, ki s strani državnih voditeljev v procesih odločanja v času krize

velikokrat ni dopuščena. Družbeni aktivizem na ta način deluje kot protiutež in korektiv omejevanju demokracije in naraščajoče avtoritarnosti, ki se poraja v kontekstu izrednih razmer. Številko začnemo s prispevkom *Osberna Huang*, v katerem proučuje dejavnike, ki so pripeljali do obsežne družbene mobilizacije v Burmi po državnem udaru februarja 2021. Analiza se osredotoča na miroljubne proteste in državljansko nepokorščino, ki sta bila odgovor burmanskega prebivalstva na poskus vzpostavitve demokracije. S pomočjo teorije mobilizacije Charlesa Tillyja obravnava koncept WUNC (Worthiness, Unity, Numbers, and Commitment) in njegov pomen pri organizaciji mirovnih demonstracij. Raziskava izpostavlja povezavo med zavezanostjo pred državnim udarom ter poznejšimi miroljubnimi protesti na ulicah. Sledi prispevek *Tanelija Viitahuhtaja*, ki uporablja teorijo Theodorja Adorna za analizo desnega populističnega gibanja v Evropi. V svojem delu poudarja, kako ta gibanja, delujoča v okvirih formalnih demokracij, uporabljajo jezikovne strategije, ki so bile že proučene v Adornovi analizi povojnega obdobja. V prispevku se osredotoča na stranko *Finns Party* kot primer stranke skrajne desnice z dvosmernim komunikacijskim modelom za radikalne in konservativne privržence. *Lewis Luartz* ugotavlja, kako lahko krize vplivajo na politično krajino in kako je pandemija spodbudila zavračanje vladnih politik, ki so bolj naklonjene populističnemu pristopu kot pluralističnemu. Predstavljena je obsežna analiza igranja vlog dveh ključnih akterjev v modeliranju situacije: vlade in državljana. Osredotoča se na njuno vlogo kot racionalnih igralcev, ki se spopadata z negotovostjo glede resnosti pandemije in nejasnostjo informacij. Avtorjev model nakazuje premik v mnenju splošne javnosti proti bolj restriktivnim stališčem do vladnih politik, kar pa hkrati spodbuja potencialno populistične tendence v vodstvu. Skozi ta model avtor nakazuje, kako krizne razmere, kot je pandemija covid-19, lahko ogrozijo načelo plural-

izma v sodobnih demokratičnih sistemih. *Matej Zupanc* analizira medijske vsebine o protestih v času pandemije covida-19. V analizi ugotavlja, kako so časnik Delo, tednik Demokracija in revija Mladina uokvirjali proteste. V prispevku predstavi pojavnost splošnih in vsebinsko-specifičnih okvirov v izbranih medijih ter kvalitativno analizira vsebino okvirov. V nadaljevanju okvire vsebinsko primerja med mediji ter pojasni, zakaj prihaja do raznolikega oziroma podobnega poročanja o protestih v analiziranih medijih. *Aleksandr Kuklin* se v svojem članku osredotoča na vlogo ruskega neprofitnega sektorja med pandemijo covida-19. Poudarja, kako so se nevladne organizacije prilagodile virtualnim oblikam dela, kljubovalne finančnim pritiskom ter svojo vlogo pri zagotavljanju pomoči ranljivim skupinam, dostavi osnovnih dobrin in medicinskih pripomočkov ter nudenju psihološke in pravne podpore. Poleg tega opisuje, kako so nevladne organizacije vplivale na politične spremembe in zagovarjale podporne ukrepe za ranljive skupine.

V število smo vključili tudi tri prispevke, ki vsebinsko niso povezani s tematiko posebne številke. *Luka Trebežnik* v prispevku poda kritiko tradicionalnemu konceptu skupnosti, ki so temeljili na idejah polnosti in prisotnosti, ne glede na povezavo z narodom, jezikom ali drugimi dejavniki. Sodobni razmisleki kažejo, da ta definicija postaja nevzdržna, saj se je izkazalo, da sta polnost in prisotnost iluzorni. Članek raziskuje nove smeri razumevanja skupnosti onkraj teh metafizičnih konstruktov. Osredotoča se na filozofska prizadevanja za konceptualizacijo postmoderne, postmetafizične skupnosti, kot je »nedelujoča skupnost« Jean-Luca Nancyja, »neomenljiva skupnost« Mauricea Blanchota, »negativna skupnost« Georges Batailla in »skupnost vprašanja ali skupnost alegoreze« Jacquesa Derride. *Igor Ivašković* obravnava vprašanje narodne problematike znotraj Komunistične partije Jugoslavije (KPJ) do leta 1945 ter njene posledice na načrte za ureditev povojne države.

Osredotoča se na konflikte med vodstvom KPJ in njenimi podružnicami na slovenskem in hrvaškem ozemlju znotraj antifašističnih koalicij. Avtor poudarja, da so se posamezniki, zlasti na Hrvaškem, kljub podpori združevanju južnoslovanskih narodov, zavzemali za dejansko federalno državo z decentralizirano oblastjo. Vodstvo KPJ pa je zgolj zaradi vojaških taktik toleriralo avtonomne gibe, a je dejansko želelo centralizirano oblast z le nominalno federalizacijo. Konflikt je torej temeljil na boju med željo po nacionalni osvoboditvi na eni strani ter željo po oblasti na drugi. *Erika Ašič*, ki raziskuje dožemanje vonja med osnovnošolskimi učitelji. V analizi prikazuje, kako 54 osnovnošolskih učiteljev dožema vonj učencev, vpliv tega vonja na njihovo počutje ter kako se odzovejo ob zaznavi neprijetnega vonja. Pokaže, kako večina učiteljev opazi vonj učencev, se ob neprijetnem vonju počuti nelagodno, vendar redko posežejo po rešitvah, ki lahko vplivajo na učenčevo družinsko okolje.

Matej Zupanc

Bibliografija

Arendt, Hannah. 1979. *The Origins of Totalitarianism*. New York: A Harvest Book.

Fromm, Erich. 1941. *Escape from Freedom*. New York: Open Road Integrated Media.

Mitchell, Thomas N. 1971. Cicero and the Senatus »consultum ultimum«. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 20(1): 47–61.

Mann, Michael E. 2012. *The hockey stick and the climate wars*. New York: Columbia University Press.

Hansen, James. 2010. *Storms of My Grandchildren: The Truth About the Coming Climate Catastrophe and Our Last Chance to Save Humanity*. New York: Bloomsbury USA.

McHugh, Lucy H., Maria C. Lemos in Tiffany H. Morrison. 2021. Risk? Crisis? Emergency? Implications of the new climate emergency framing for governance and policy. *WIREs Climate Change* 12(6). Dostopno na: <https://doi.org/10.1002/wcc.736> (2. december 2023).